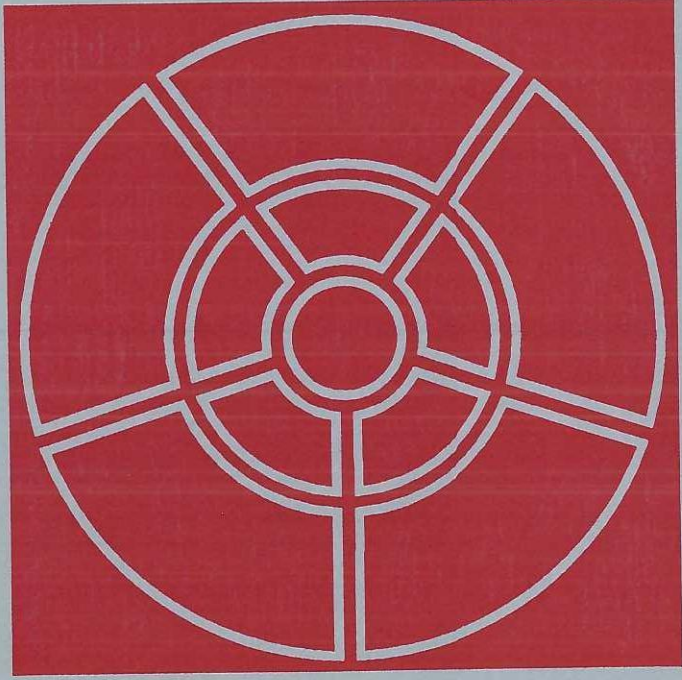
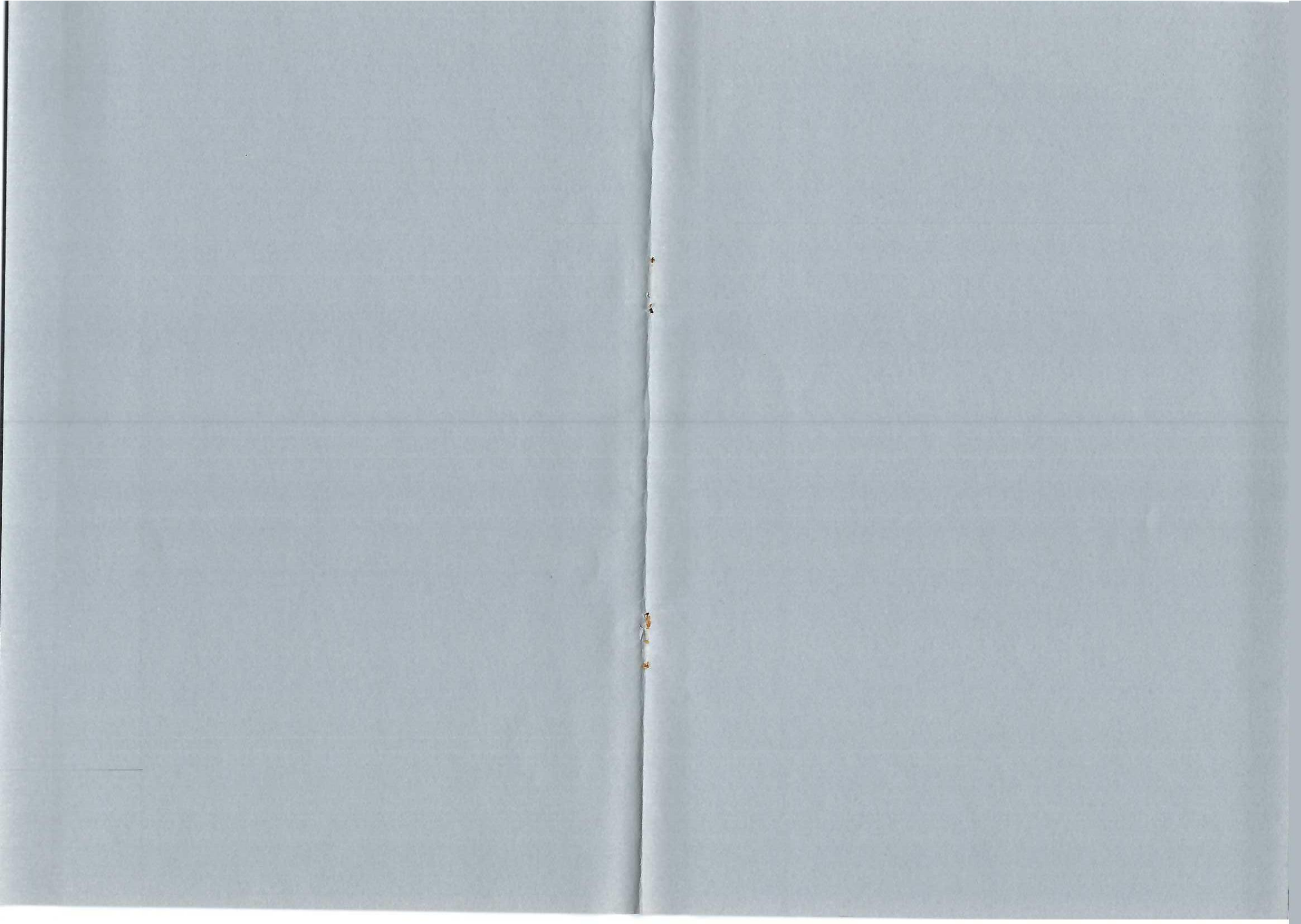


Individual  
Psychologische  
Verkenningen



43e jaargang, nr. 1, december 1994



Het komende jaar is het de 28ste keer dat dit zomerinstituut wordt georganiseerd. Er is weer een rijk gevarieerd aanbod aan cursussen op velerlei gebied. Tevens is er volop gelegenheid op informele wijze met Adlerianen uit meer dan 20 landen in contact te komen.

**ICASSI wordt gehouden van 16 tot 29 juli 1995 op Malta.**

In december zijn de brochures beschikbaar in zowel een Duitse als een Engelse versie. U kunt mij altijd even bellen of een berichtje sturen, indien u toezending van de brochure op prijs stelt.

Het lijkt mij ook nuttig mensen uit uw omgeving attent te maken op deze unieke mogelijkheid kennis te maken met het gedachtegoed van de Individual Psychologie.

Theo Joosten  
Dotingastate 58  
8926 MR Leeuwarden.  
Tel. 058 - 666462

## INDIVIDUAL PSYCHOLOGISCHE VERKENNINGEN

is een uitgave van

Nederlandse Werkgemeenschap  
voor Individual Psychologie

redactie adres:  
Potgieterlaan 21  
2394 VA Hazerswoude Rijndijk  
Tel. 01714 - 16110

# INHOUDSOPGAVE

VOORWOORD	blz. 3
ALFRED ADLERS CONCEPT VAN GEMEENSCHAPSGEVOEL EN DE BETEKENIS ERVAN VOOR DE OUDERDOM	blz. 4
REAKTIE VAN LEZERS	blz. 14
IN MEMORIAM	blz. 17
ACHI YOTAM OVER OPVOEDEN	blz. 19
ICASSI 1994	blz. 25
ICASSI 1995	blz. 32

**Redactie:**  
Mevr. F. Dijkstra  
Dhr. G. Kulker

Tijdens de cursus hebben we een vragenlijst ingevuld (BASIS-A Inventory). De 65 vragen gingen over de tijd dat je nog een kind was. Daarna gingen we kijken hoe er gescoord werd. Er werd gekeken naar o.a.: Social Interest; Going Along; Taking Charge; Wanting Recognition; Being Cautious. Aan de hand daarvan werden dan conclusies getrokken.

Gedurende de cursus hebben we in kleinere groepen enkele problemen, voor zover mogelijk, opgelost. Die problemen kwamen van enkele medestudenten en ze betroffen: de organisatie van een internationale school in Hong Kong en een ruzie tussen twee mensen in de top van een ziekenhuis. In groepen werd dit behandeld en telkens hadden we een tijdslimiet. Ook hebben we in groepen een probleem behandeld en dan werd er van tevoren een leider aangewezen en één observant die het gedrag van iedereen noteerde.

## **Conclusies en een woord van dank.**

Ik heb op het ICASSI een fantastische en leerzame tijd gehad. De sfeer was zeer goed en ik denk dat ik de goede cursussen heb gekozen. In blok 1 vond ik vooral de demonstraties leuk. Vooral in de tweede week werden veel demonstraties gegeven. Je had dan in de eerste week al enige informatie opgedaan, die je kon gebruiken bij een demonstratie.

De cursus in blok 2 was nuttig om algemene informatie te krijgen over Individual Psychologie. Er werd niet erg diep op de onderwerpen ingegaan, maar diep genoeg om een basiskennis te verkrijgen. Wilde je echter meer weten over een bepaald onderwerp dan was de docent altijd wel bereid om er verder op door te gaan.

Blok 3 was ook zeer nuttig, omdat je als onderwijzer altijd te maken krijgt met een groep leerlingen. Ik heb in de cursus veel geleerd over hoe groepen zich ontwikkelen en hoe ze het beste kunnen functioneren.

In blok 4 (special interest) kon je elke dag kiezen uit verschillende onderwerpen. Zo heb ik o.a. een keer een video bekeken van Dreikurs en ben ik een keer naar klassevergaderingen geweest. Ik denk dat ik de verkregen kennis zeker kan toepassen. Het is nu alleen wachten op mijn eerstvolgende stageperiode.

Mede door de NWIP is het mij mogelijk gemaakt om deel te nemen aan het ICASSI. Ik wil het NWIP dan ook bedanken voor die mogelijkheid. Het was zeer de moeite waard.

Raimond Joosten

## BLOK 3 ( 14.00 - 15.30 )

Dan zal ik nu toelichten wat ik in blok 3 heb gevolgd: groepsontwikkelingen en leiderschapsstijlen, door Roy Kern.

Er waren ongeveer 20 mensen die deze cursus hebben gevolgd.

De invloed van een groep kan zeer groot zijn. Voorbeeld: Tijdens de regering van Kennedy werd Cuba binnengevallen. Er waren zeven mensen die hadden besloten om Cuba binnen te vallen met de gedachte: wij zijn de USA en niemand kan ons wat maken!

Achteraf bleek uit dagboeken dat vijf van de zeven mensen eigenlijk tegen een aanval waren. Eén persoon durft z'n negatieve mening niet te uiten in een groep want dan krijg je het sneeuwbaaleffect.

Als een nieuwe groep wordt samengesteld zijn er meestal vier ontwikkelingsfasen:

1. Forming: de groep wordt samengesteld. Er is geen onenigheid, lopen over eieren.
2. Storming: ik heb het recht om het ergens niet mee eens te zijn.
3. Norming: familie waarden, social interest, ongeschreven wetten.
4. Performing: de groep komt tot een product.

Tijd is belangrijk bij het komen tot een product. Tijd dicteert het product. Bij een probleem is het beter als je het in een groep oplost dan dat je het alleen oplost. Een groep werkt het meest efficiënt als iedereen een taak heeft. Bij een groep is het belangrijk dat er duidelijk gemaakt wordt wat de bedoeling is en hoeveel tijd er beschikbaar is. Het allerbelangrijkste is dat het doel duidelijk is! Om tot een goede organisatie te komen, zal er aan het volgende gedacht moeten worden:

- richt je op de angsten;
- zorg dat mensen betrokken blijven;
- bemoedigen;
- geef informatie;
- geef opties;
- gezamenlijke dingen doen: lied, picknick, feest enz.

Binnen een groep moet geen verticale, maar een horizontale verhouding zijn. Iedereen heeft een eigen hidden agenda: je bent bijvoorbeeld op een vergadering, maar liever zat je bij een thuiswedstrijd van Cambuur. Je zegt dat uiteraard niet.

---

## VOORWOORD

---

Geachte lezer,

Het is alweer december 1994 als nummer 1 van de 43ste jaargang van 'Individual Psychologisch Verkenningen' voor u ligt.

In de maand december maken wij ons ieder jaar op voor het afsluiten van het afgelopen jaar en richten ons op de verwachtingen van het komende jaar met zijn nieuwe kansen en mogelijkheden.

Het nummer dat voor u ligt bevat een soortgelijke inhoud. Zij is een mengeling geworden van voorbije activiteiten naast afscheid van mensen die het afgelopen jaar overleden zijn.

Over de toekomst heeft u een apart nummer ontvangen met daarin een enquête. De toekomst wordt immers in belangrijke mate bepaald door onze kwaliteiten en de wijze waarop wij bereid zijn ze in te zetten. Ik ben dan ook benieuwd naar uw reacties.

Tot slot wens ik u allen namens het bestuur, de adviescommissie en de redactie prettige feestdagen en een gezond en voorspoedig 1995.

Gerard Kulker  
voorzitter

---

## ALFRED ADLERS

---

concept van Gemeenschapsgevoel ende betekenis ervan voor de ouderdom  
door: Heinz L. Ansbacher

### Woord vooraf

Het onderstaande artikel is een vertaling uit het tijdschrift *Individual Psychology*, zoals dat in december 1992 door NASAP is uitgegeven (Volume 48, number 4, dec. 1992). Ik vind het een uitstekende bijdrage aan het verkrijgen van een beter zicht op het begrip *Gemeinschaftsgefühl*, dat in de *Individual Psychology* zo'n waardevolle plaats inneemt.

"Man is a social being. His basic desire is to belong", zo begint het voorwoord in het boek "Social Equality: the challenge of today" van Dreikurs. Deze zin is een kernachtige samenvatting van het centrale begrip *Gemeinschaftsgefühl*. Het leven van een mens moet in zijn sociale context worden geplaatst. Dit wordt door Adler nader uitgewerkt in de drie levenstaken.

Nu zijn in de werken over Adler al vele interpretaties van dit begrip te vinden. Het thema heeft trouwens ook bij Adler zelf een steeds bredere en diepere betekenis gekregen. Misschien kan wel worden gesteld dat de basis ervan al is te vinden in één van Adlers eerste artikelen, waarin hij spreekt over de tederheidsbehoefte. Zeker in Engelstalige literatuur vinden we een grote verscheidenheid aan pogingen om *Gemeinschaftsgefühl* adequaat te vertalen. Ansbacher heeft deze pogingen en de gevolgen ervan onderzocht. Het onderstaande is zijn artikel hierover.

### Inleiding

In 1918 introduceerde Alfred Adler zijn ongetwijfeld meest belangwekkende concept, n.l. dat van *Gemeinschaftsgefühl*, dat letterlijk "gevoel voor de gemeenschap" betekent. Ongeveer 10 jaar later voegde hij het concept van "social interest" eraan toe. Meestal zijn "community feeling" en "social interest" als synoniemen gezien en zijn ze in de latere Engelse literatuur over Adler alleen weergegeven als "social interest", terwijl in de Duitse literatuur het originele *Gemeinschaftsgefühl* is blijven voortbestaan.

Dit artikel wil aantonen dat de twee begrippen meer dan alleen synoniemen zijn, maar ook nogal verschillen vertonen, ofschoon ze wel verwantschap hebben. Het eerste (*Gemeinschaftsgefühl*) is het meest brede en het vaakst door Adler gebruikt. De Engelse presentatie van de Adleriaanse psychologie zou in het bijzonder winnen bij het onderkennen van de verschillen en zou community feeling weer een juiste plaats geven, n.l. een aanvulling op social interest.

- een houding t.a.v. het leven;
- iedereen heeft Social Interest, het moet ontwikkeld worden; bemoedigd worden net als taal;
- relatie met de kosmos (Dreikurs).

### Bemoedigen

Bij bovenstaand punt heb ik vermeld dat S.I. bemoedigd moet worden, maar hoe doe je dat nu in de realiteit ?

Enkele bijdragen hiertoe zijn:

- geef verantwoordelijkheid;
- geef respect;
- concentreer op de sterke, positieve punten van iemand;
- ontdek de bron van het ontmoedigd zijn;
- waardeer de daad en niet de persoon;
- accepteer een ander zoals hij is;
- geef nooit op bij mensen die ontmoedigd zijn. Er is altijd wel iets te vinden dat je goed vindt;
- als je niks positiefs kunt zeggen, zeg dan niks;
- vraag om hulp;
- vertrouw erop dat het werk gedaan zal worden. Zit niet de hele tijd achter iemand aan.

Mensen die ontmoedigd zijn denken dat ze stom zijn, dat ze iets niet kunnen en dat ze perfect moeten zijn. Ze redeneren bijvoorbeeld als volgt wanneer ze een werkstuk moeten maken:

"Ik kan het niet. Ik laat het wel liggen tot de laatste minuut. Het is niet perfect, maar ja, ik had niet genoeg tijd, anders was het perfect geweest."

Wie maakt de meeste fouten? Degene die het meeste doet. Fouten maken kan gebeuren en geef toe als je een fout maakt. Leer er van en: have the courage to be imperfect.

Bij het onderdeel bemoedigen vroeg Jenny Clifford ons van jezelf tien dingen op te schrijven waarvan je denkt dat je daar goed in bent, wat je krachten zijn. Daarna las je ze voor aan de buurman en hij moest je dan bemoedigen. Een andere bemoedigende oefening die je voor jezelf kunt doen is 30 dingen opschrijven die je gaat doen.

### *Holistische mensvisie.*

Mensen zijn sociaal ingesteld, ze zijn altijd/vaak bij elkaar (familie, werk, land, wereld). Er is sprake van een aangeboren Gemeinschaftsgefühl, dat in de opvoeding moet worden ontwikkeld. Elk mens functioneert als een geheel, ondeelbaar. Om iemand te begrijpen, moet je dan ook naar de sociale context kijken. Er is een onderlinge afhankelijkheid tussen mens en omgeving.

De gedragingen van de mens zijn doelgericht, al het gedrag heeft een doel: wat bereik ik ermee? De doelen zijn niet altijd bewust. Iedereen heeft een privat logic (daar tegenover staat common sense).

Om iets te bereiken heb je emotie nodig en dat komt uit de persoon. Het is de benzine om je doel te bereiken.

Niet iemand anders de schuld geven van wat je doet (verantwoordelijk voor eigen daden). Je kunt altijd iets veranderen in een persoon. Je leert om lui of verlegen te zijn, maar dat kun je veranderen.

### *Levensstijl.*

Een ieder van ons heeft een eigen uniek patroon van gedrag ontwikkeld, dat streeft naar gekozen doelen, ondersteund door vaak onbewuste gedachten.

De levensstijl houdt in de kijck op:

- onszelf;
- de wereld en de mensen die er wonen;
- hoe we door het leven gaan;
- verkeerde ideeën, onrealistische doelen;
- private logic;
- subjectieve indrukken, onze interpretaties;
- onze realiteit, we creëren onze levensstijl. Dit gebeurt door trial and error op 4/5 jarige leeftijd.

In de eerste week hebben we een levensstijldemonstratie gedaan met één cursist uit de groep.

### *Minderwaardigheid <=> Social Interest.*

Niemand vindt het leuk om minderwaardig te zijn, dus doen mensen net of ze zich superieur voelen. We voelen ons beter als we bij mensen zijn van wie we denken dat we superieur aan hen zijn. We drukken andere mensen naar beneden, terwijl we allemaal gelijkwaardig zijn en gelijke rechten, respect en verantwoordelijkheid hebben.

Social Interest betreft:

- zich gelijkwaardig voelen;

### **Community feeling**

De letterlijke vertaling van Gemeinschaftsgefühl en ook de beste is "community feeling". Dit was ook de vertaling die werd gebruikt in de boeken van de twee prominente vertolkers van Adler: Erwin Wexberg en Rudolf Dreikurs. In het boek van Dreikurs (An introduction to Individual Psychology, 1936) is het eerste hoofdstuk getiteld "Community feeling". Toen Bernard Schulman het boek van Wexberg in een herziene versie uitgaf, vermeldde hij dat community feeling inderdaad een betere vertaling was dan het gebruikelijke "social interest". Van de niet Adlerianen gebruikten Ellenberger en Stepansky "community feeling".

Adlers eerste echte omschrijving van community feeling verscheen in 1922, als laatste paragraaf toegevoegd aan een herziene uitgave van zijn werk over de agressiedrift. Hij beschreef community feeling als:

*"de basis van elke relatie van het kind naar andere mensen, dieren, planten en voorwerpen. Het betekent één zijn (geheel zijn) met ons leven, zijn bevestiging en de verzoening ermee. Door community feeling in zijn rijke verscheidenheid (ouderlijke liefde, kinderlijke liefde, seksuele liefde, liefde voor zijn vaderland, liefde voor de natuur, kunst, wetenschap en liefde voor de mensheid) te laten werken met de agressiedrift, resulteert dat in een algemene houding van een persoon, in feite het psychologisch leven van een persoon."*

Enige jaren later voegde Adler hieraan toe: "Community feeling is feitelijk een kosmisch gevoel, een reflectie van de samenhang van al het kosmische dat in ons leeft.... dat ons in staat stelt ons in te leven in dingen die buiten ons lichaam zijn."

Het volgende jaar stelde Adler community feeling gelijk met "in harmonie zijn met het universum". Aan deze toevoeging met de ruimte voegde Adler tenslotte de dimensie tijd toe. Community feeling sloeg niet alleen meer op zakelijke voorwerpen in het heden, maar ook op zaken in de toekomst, vooral als ze idealiter in de toekomst voorkomen.

"Community feeling" betekent een gevoel met het geheel, sub specie aeternitatis (onder het aspect van eeuwigheid).

Gecombineerd met de fundamentele dynamiek van het nastreven van doelen, betekent het "een streven naar een vorm van een gemeenschap..... zoals die kan worden gedacht alsof de mensheid het doel van volmaaktheid heeft bereikt". De gemeenschap werd toen een richtinggevend ideaal.

Adler was er zich wel van bewust dat hij hierdoor het rijk van de metafysica binnenging. Sommige aanhangers betreurden dit. Maar hij zag

*"geen reden bang te zijn voor metafysica; het heeft een erg grote invloed gehad op het menselijke leven en zijn ontwikkeling. We zijn niet gezegend met de absolute waarheid en daardoor zijn we genoodzaakt ideeën te hebben over de toekomst, over de resultaten van onze gedragingen, etc."*

### Social feeling

De term "community feeling" echter klonk toentertijd niet echt goed. Het was te onnauwkeurig en de metafysische betekenis van de term was een bezwaar. De atmosfeer rond de psychologie van zo'n 40 jaar geleden was erg pessimistisch, objectivistisch en reductionistisch, zo dat zelfs aanhangers van Adler zich niet gemakkelijk voelden bij de term "community feeling". Het was onvoldoende wetenschappelijk, te spiritueel. Talrijke alternatieve vertalingen van Gemeinschaftsgefühl verschenen: social feeling, fellow feeling, sense of solidarity, social sense, maar ook communal feeling of communal intuition.

Hieruit werd "social feeling" de algemeen aanvaarde term. Dit begon met de vertaling door Beran Wolfe van "Understanding Human Nature", dat toevallig Adlers bestseller werd. Toch was Wolfe zich wel bewust dat "social feeling" geen recht deed aan de draagwijdte van Adlers concept. Zonder de eigenlijke draagwijdte te beseffen waarschuwde hij de lezer:

"Het woord Gemeinschaftsgefühl waarvoor geen juist Engels equivalent bestaat, is in het hele boek weergegeven met "social feeling". Gemeinschaftsgefühl betekent met het gevoel van menselijke solidariteit, de verbondenheid tussen mensen in een kosmische relatie. Waar de beknopte term "social feeling" is gebruikt zou steeds de gedachte aan "a sense of fellowship in the human community" moeten uitgaan.

Door "community" te vervangen door "social" klonk de nieuwe term beter. Het

### Demonstratie van een Lifestyle door Yvonne Schrürer

Eerst werden de namen van de broers en zussen opgeschreven en het verschil in leeftijd tussen hen. Daarna werd gevraagd naar een jeugdherinnering en belangrijk daarbij was het gevoel dat je erbij had. De geïnterviewde moest daarna uit de vroege herinnering één moment halen dat hij zich nog het beste herinnerde en weer het gevoel daarbij.

Tot slot werden er enkele conclusies getrokken:

Ik ben .....

De wereld is .....

Daarom zal ik .....

### BLOK 2 ( 11.00 - 12.30 )

Dan zal ik nu de door mij gevolgde cursus uit blok 2 toelichten: een introductie in de Adleriaanse theorie door Jenny Clifford.

De cursusgroep bestond uit 12 personen. In de cursus zijn enkele thema's van de Individual Psychologie aan de orde geweest. Ik zal enkele belangrijke hiervan verder toelichten.

#### *Geschiedenis van Adler:*

Alfred Adler is in 1870 in een voorstad van Wenen geboren. Hij was het tweede kind in een gezin van zes kinderen. Als kind werd Adler ziek, terwijl zijn oudere broer gezond was. Zijn oudere broer werd een succesvol zakenman. Adler had tegenover hem rivaliteitsgevoelens. Dit zou hem tot de theorie van minderwaardigheidsgevoelens hebben gebracht. Adlers oudere broer ging dood en misschien heeft dat er wel toe bijgedragen dat hij dokter wilde worden. Op 18-jarige leeftijd ging hij voor zeven jaar naar Wenen medicijnen studeren. Na de studie kwam hij in contact met Freud en zijn groep. Ze kwamen wekelijks bijeen om allerlei psychologische problemen te bespreken. Rond 1910 werd de breuk tussen Adler en Freud steeds duidelijker. Adler en enkele anderen verlieten de groep van Freud en gingen hun eigen weg. Dit was het begin van de Individual Psychologie. Eén van de geschilpunten betrof de seksuele drift. Volgens Adler was het niet mogelijk al het menselijke te begrijpen uit deze drift.

Nu zal ik de belangrijkste uitgangspunten van de I.P. nader toelichten zoals die in de cursus aan de orde zijn geweest.



In dit verslag zal ik één lezing en één demonstratie weergeven.

### Lezing Roy Kern: Onderzoek naar Social Interest (S.I.)

Kern heeft met enkele anderen onderzoek gedaan naar het effect van S.I. De vragen die ze zich hadden gesteld, waren:

Wat is S.I.?

Hoe ziet iemand eruit met S.I.?

Hoe doet iemand zonder S.I.?

Wat zijn ideeën om S.I. te ontwikkelen of te versterken?

Social Interest of Gemeinschaftsgefühl is zorg voor anderen, een coöperatieve benadering van het leven, een streven naar een ideale samenleving. Iets geven zonder je zorgen te maken over wat je terugkrijgt.

Zo iemand vindt het leven zinvoller en leeft gezonder.

Enkele gegevens van mensen met S.I.:

- meer vertrouwen, acceptatie van anderen;
- zelfvertrouwen;
- meer extravert;
- vrij van gezondheidsproblemen;
- genoeg energie voor de volgende dag;
- mogen hun uiterlijk;
- goede time-managers;
- stellen zich doelen en handelen ernaar.

Mensen die geen of weinig S.I. hebben, zijn ontmoedigd, sociaal geïsoleerd, depressief, passief en zelfvernietigend. Kern noemt enkele voorbeelden uit de medische wereld.

Suggesties voor het ontwikkelen van S.I.:

- geef iemand iets goed maar zeg het niet;
- vrijwillig werk doen, niet verplichtend is gezonder;
- lachen en humor;
- sporten met iemand.

werd hierna in de meeste Engelstalige boeken van Adler gebruikt, zowel in originele publikaties als in vertalingen. Wanneer in het vervolg citaten uit deze bronnen "social feeling" betreffen, staat dat altijd voor Gemeinschaftsgefühl en zou dan ook beter vertaald kunnen worden met "community feeling". In het huidige artikel zal "social feeling" worden vermeden en "community feeling" worden gebruikt.

### Social interest

De term "social interest" verscheen voor het eerst in één van Adlers origineel in het Engels uitgegeven boeken (The science of living, 1929). Vervolgens gebruikt hij "soziales Interesse" ook in zijn Duitse artikelen. Hij heeft nooit bedoeld hiermee "community feeling" of Gemeinschaftsgefühl te vervangen; hij gebruikte beide termen tot op het laatst, alsof ze voor verschillende concepten stonden.

De twee concepten hebben gemeen dat ze van het individu afwijzen; weg van zijn egocentriciteit. Ze verschillen echter in grote mate naar het betrokken proces: gevoel tegenover interesse.

Een gevoel (feeling) is een meer inactieve geestestoestand; in het geval van "community feeling" is het het gevoel van een deel-zijn van een grotere gemeenschap, uiteindelijk de gehele kosmos (wereld), een zich thuis voelen in de wereld. Bij afwezigheid van "community feeling" voelt de mens zich als in een vijandige wereld.

Een interesse (interest) daarentegen is motiverend, activerend en leidt gedrag in een bepaalde richting. Bij "social interest" is iemands streven gericht op een medemens op een sociaal nuttige wijze. Adler verbond "social interest" meestal met activiteit en samenwerking.

Vóór de introductie van "social interest" was dit alles stilzwijgend inbegrepen bij "community feeling" en dat was ook mogelijk omdat Adler dit gevoel als voorwaarde beschouwde. Maar het heeft de term "community feeling" zwaar overbelast met eigenlijk twee verschillende betekenissen. Adler beschreef nooit uitvoerig de relatie tussen de twee concepten. Toch gaf hij gelukkig tamelijk toevallig een uitstekende verheldering wanneer hij aan het eind van een lange zin "social interest" kwalificeert als "the action-line of community feeling". Deze zin mag wel dienen als de sleutel tot het begrijpen van Adlers gebruik van de twee termen.

Adler gebruikte "social interest" vooral met betrekking tot de drie levenstaken:

sociale relaties, werk, en liefde en huwelijk. Allemaal sociale problemen die een voldoende mate van actieve, sociale interesse vereisen voor een bevredigende oplossing.

Misdaad, zoals alle mislukkingen in het leven - Adlers term voor persoonlijke stoornissen - schreef hij toe aan een gebrek aan social interest. Omdat Adler in zijn laatste jaren veel aandacht besteedde aan deze problemen, verscheen social interest relatief vaak in zijn publicaties van deze jaren.

Voor situaties waarin andere mensen niet direct zijn betrokken bleef Adler "community feeling" gebruiken. In zijn verhandeling over religie zitten bijvoorbeeld 16 verwijzingen naar "community feeling" in de index van de huidige Duitse uitgave en één naar "social interest". Adler eindigde in wat misschien zijn laatste artikel was, "The Progress of Mankind", met deze woorden:

"In de holistische relatie tussen de mens en de kosmos regeert de vooruitgang. Het is hier aan de I.P. met zijn nadruk op het geheel en de community feeling een duidelijk woord te spreken (1979)."

### **De aanvaarding van Social Interest.**

De term "social interest" richtte zich grotendeels op Adlerianen aan de Amerikaanse zijde van de Atlantische Oceaan tot op een hoogte die "social feeling" wegdrukte en "community feeling" had vervangen.

"Social feeling" was nog steeds niet erg bevredigend geweest omdat het alleen verwees naar het gevoel en niet naar de actie. Daar Adler de nieuwe term niet voldoende had afgebakend van de eerste en omdat niemand de moeite nam de twee termen echt te onderzoeken, werd social interest helaas gehouden voor een synoniem van "social feeling" en geaccepteerd als een nieuwe vertaling van Gemeinschaftsgefühl.

Toen Dreikurs het boek "Fundamentals of Adlerian Psychology" bewerkte, veranderde hij community feeling in social interest en verklaarde daarbij: "Adlers Gemeinschaftsgefühl is vertaald in verschillende termen als "community feeling", "social feeling" en "social interest". Omdat Adler de laatste term koos in zijn laatste boeken gebruiken we dat in dit boek". Toen ongeveer in dezelfde periode mijn vrouw Rowena en ik begonnen met het vertalen van de boeken van Adler, maakten we dezelfde vergissing, nl. te geloven dat social interest Adlers laatste keus was.

We gingen zelfs zover om zoveel als mogelijk in bestaande werken de andere termen te vervangen door social interest omwille van de consistentie. Onze vergissing werd beslissend gesteund door de titel van de Engelse vertaling van

---

## **ICASSI 1994**

---

### **Vooraf**

Het 27-ste ICASSI werd dit jaar in Ottawa, Canada gehouden. Er waren 21 landen vertegenwoordigd, die samen voor ongeveer 300 deelnemers zorgden. Het ICASSI begon 24 juli en eindigde op 5 augustus.

Dankzij een bijdrage van de NWIP is het mij mogelijk gemaakt om dit jaar voor het eerst deel te nemen aan het ICASSI. Het bestuur stelde als voorwaarde dat ik een verslag voor dit tijdschrift zou schrijven.

Mijn naam is Raimond Joosten en ik ben student aan de Christelijke PABO in Leeuwarden. Komend jaar begin ik aan mijn derde jaar. Ik ben in contact gekomen met de Individual Psychologie door de werkzaamheden van mijn vader. Als voorbereiding heb ik enkele boeken gelezen, zodat ik niet geheel onvoorbereid zou beginnen aan het ICASSI.

Ik wil de theorie van Adler vooral toepassen in de schoolsituatie.

Ik zal nu het ICASSI toelichten per blok. De dag werd ingedeeld in 3 blokken. Blok 1 was een algemeen blok. In blok 2 en 3 werd cursus gegeven over de door jou gekozen onderwerpen.

### **BLOK 1 ( 9.00 - 10.30 )**

In dit blok werd een lezing en demonstratie gegeven. Enkele lezingen die werden gegeven, waren:

- de theorie van Adler vergeleken met andere theoriën;
- onderzoek naar Social Interest (zie verslag hieronder);
- culturele verscheidenheid in een veranderende wereld.
- demonstraties tijdens dit blok waren de volgende:
- family Counseling;
- lifestyle interview;
- counseling van een ouder en een tienjarige jongen;
- conflictoplossing in de werkomgeving;
- counseling van een leerkracht;
- counseling van een echtpaar;
- metaforen in psychotherapie.

### *Nodig voor wat? Om gelukkig te zijn?*

Geluk bestaat niet. Geluk is geen doel. Betrokken zijn, deelnemen, bijdragen... dat zijn doelen.

TH.J. Joosten.

#### Literatuur:

The Courage to be imperfect, -The life and work of Rudolf Dreikurs-,  
Turner, J and Pew, W.L. New York, 1978.

Adlers laatste boek: "Social Interest: A Challenge to Mankind" (1939) dat een jaar na Adlers dood werd uitgegeven.

Maar de titel van het boek is geen vertaling van de originele titel. Dat was: Der Sinn des Lebens, waarvan de vertaling "The meaning of Life" zou zijn geweest. Die titel was echter niet meer beschikbaar omdat Adler reeds een boek had gepubliceerd in het Engels met de titel: What Life should mean to you. (1931) Hadden we toen het boek bestudeerd op het thema "community feeling" tegenover "social interest", hetgeen toen niet bij ons opkwam, dan zouden we hebben gezien dat Adler zeker niet community feeling had vervangen door social interest; ja, in feite overheerste de oude term.

De index van de huidige Duitse uitgave verwijst op 97 bladzijden naar community feeling tegen slechts 11 naar social interest. In aansluiting hierop gebruikten de vertalers de termen "social interest" en "social feeling". In dit boek beweerde Adler opnieuw, zoals eerder geciteerd, dat "community feeling betekent een gevoel met het geheel sub specie aeternitatis", en toegaf "dat diegenen gelijk hebben die in I.P. iets van metafysica vinden". Voor hen die deze redenering niet konden volgen had hij een eenvoudige, bittere verklaring: "het toont aan dat de normen van I.P. voor hen te hoog zijn".

In Duitstalige landen was de situatie tegenovergesteld. De term "social interest" kreeg bijna geen aandacht, omdat "community feeling" overheerste. Het Duitse woordenboek van I.P. van meer dan 500 bladzijden, geeft geen beschrijving van social interest tegen een beschrijving van meer dan 6 bladzijden over community feeling. Slechts in één geval wordt "social interest" tussen haakjes genoemd als vervanging van "community feeling" in Adlers laatste geschriften. De schrijver moet hebben gegeneraliseerd van artikelen over misdaad en andere sociale problemen.

Zowel in Europa als in de USA werd één term vastgehouden, ondanks Adlers aanvankelijke poging om een overbelaste term te verhelderen. In Europa was het de oudste, meer filosofische en metafysische term, aan de Amerikaanse zijde was het de nieuwere meer gedragsmatige term hetgeen een verschil weergaf tussen Europese Adlerianen en de Amerikaanse. In verschillende talen waren de respectievelijke termen ook taalkundig aantrekkelijker. Maar aan beide kanten bleef de ene overbelaste term een probleem.

Met "social interest" als de enige term moet men aan de ene kant uitleggen dat "social" moet worden uitgebreid naar een veel bredere betekenis dan de gewone betekenis om Adler volledig te begrijpen. Toen Crandall begon met zijn uitgebreid onderzoek naar social interest (1981), zag hij anderzijds de noodzaak om

het concept nadrukkelijk te beperken tot zijn gewone betekenis van actieve belangstelling in mensen. Hij onderscheidde het van wat hij noemde: "interesse in deels sociale zaken", zoals interesse in de natuur, kunst, wetenschap en "interesse in supra sociale zaken", zoals een gevoel van eenheid in het leven als een geheel, een gevoel van harmonie met het universum, allemaal begrepen onder *community feeling*.

Met "*community feeling*" als de enige term zag bijv. Oskar Spiel zich genoodzaakt uit te leggen dat *community* niet alleen verwijst naar een sociaal ideaal maar ook naar de sociale realiteit en *community feeling* niet allen slaat op empathie en sympathie. "Het is niet alleen een passieve psychologische toestand, zoals men gemakkelijk de term zou kunnen begrijpen, maar ook een in hoge mate actieve toestand - een bereidheid tot actie. Adler noemde het samenwerking en zag in deelnemen de betekenis van het leven, hetgeen precies is wat Adler blijkbaar poogde te vatten onder de nieuwe term "social interest".

In een poging te beslissen welke term de geringste vergissing weergeeft kunnen we zeggen dat "social interest" de meest praktische term is, zeker in het Engels, en dat "*community feeling*" beter recht doet aan de geest van Adler en het was ook tot Adlers laatste acht jaren de algeheel omvattende term.

### **Community feeling en ouderdom**

Zoals hierboven weergegeven houden "*community feeling*" en "social interest" beide eerder zelf-transcendentie in dan egocentriciteit, en wordt het eerste breed geïdentificeerd met geestelijke gezondheid.

De twee termen verschillen in die zin dat *community feeling* een geestelijke toestand insluit met een wijde spreiding van zingevingen, terwijl *social interest* een actieve term is die zich beperkt tot de mensen.

Wanneer we spreken over ouderdom bedoelen we in het bijzonder het laatste deel: de hoogbejaarde leeftijd. Op dat niveau zijn Adlers drie levenstaken die een actieve sociale interesse vereisen, meer of minder succesvol opgelost en naar de achtergrond verdreven. Dit is een positief aspect van het bejaard-zijn waarin men zich nu vrij kan voelen van eerdere verplichtingen en kan genieten van een nieuw verkregen vrijheid; zeker wanneer men een tamelijk goede gezondheid bezit en geen grote financiële problemen kent. Maar bij het verstrijken der jaren kan men aan fysieke en geestelijke verzwakking moeilijk voorbij gaan en wordt men zich er in toenemende mate van bewust dat het einde niet ver meer kan zijn. Het probleem dat nu naar voren komt, is: hoe om te gaan met deze nieuwe situatie van een perspectief op achteruitgang en dood gaan. Dit is

### ***Als dat zo is, waarom denken zovelen dan dat het gezin het beste model is om een kind op te voeden?***

Dat is ook geen slecht model. De opzet op zichzelf is goed, maar in een éénoudergezin kan het beslist ook goed gaan. Een kind kan er goed in opgroeien. In het algemeen denk ik dat een vader niet zo'n belangrijke rol speelt in de emotionele ontwikkeling van een kind. Ik zeg meestal niet, maar soms is het belangrijk het te noemen. Feitelijk is een moeder voldoende voor een kind. Het gezin is bedacht, en het kan goed of slecht zijn. Het hangt ervan af hoe het is gestructureerd. Hoeveel kinderen zijn ongelukkig door het gezin?

### ***Dus behoeft er niet zo'n angst te zijn als gezinnen uit elkaar gaan?***

Wanneer een bestaand gezin uit elkaar dreigt te vallen, is dat voor een kind beangstigend. Het vraagt zich af wat er met hem zal gebeuren, want hij ziet geen andere mogelijkheden. Daarom willen kinderen dat alles bij het oude blijft. Voor het kind is dat een zaak van levensbelang. Voor jonge kinderen is het gevoel erbij-te-horen meer dan slechts belangrijk, het is van levensbelang.

### ***Hoe denkt u over de mogelijkheid voor vrouwen om zwanger te worden na hun vijftigste of zestigste jaar?***

Ieder heeft het recht altijd een kind te krijgen. Maar er is één probleem: ze wil een kind en heeft behoefte aan een kind. Dat is haar persoonlijke behoefte. Als een paar getrouwd is en er komt een kind, is dat anders. De vraag is hier: waarvoor heeft ze een kind nodig? Een vraag voor zowel de jongere als de oudere vrouw. Wat voor soort moeder zal zij worden? Dat is geen kwestie van leeftijd. Dat is een kwestie voor alle vrouwen die kinderen willen, omdat ze er behoefte aan hebben. Bij een oudere vrouw zal het kind een klein wondertje zijn. Voordat hij geboren is, heeft hij al de status van een wondertje en dat brengt veel moeilijkheden en hoofdpijn met zich mee. Al voordat hij geboren is, is hij anders.

### ***We kunnen geen van allen aan de conclusie ontkomen dat ouders fouten maken. Waar maken we ons dan eigenlijk zo druk over?***

Onze inzet is van belang omdat het gezin de eerste plaats is waar het leven wordt geleerd. En een kind behoort te worden opgevoed in een sfeer van samenwerking, met een hoge eigenwaarde en veel andere dingen die hij nodig heeft.

ergste! In deze oorlog, net als in elke oorlog, zal alles wat er gebeurt de plaats van het kind en zijn gevoel van-erbij-horen in gevaar brengen.

### ***U wilt ook niet dat ouders zich bemoeien met het huiswerk?***

Dat is juist; de ouders zijn niet de hulpjes van de school. Huiswerk is een zaak van de school. De leerkracht die huiswerk geeft, moet vragen of er kinderen zijn die hulp nodig hebben.

### ***Misschien kunnen we nog een mythe doorbreken, n.l. dat kinderen niet mogen weten waar hun ouders ruzie over maken.***

Het onderwerp ruzie. Kinderen kunnen een model van ruzie maken en vechten overnemen. Wanneer bijvoorbeeld ouders niet tegen elkaar praten, kan een kind hetzelfde doen. Maar hij weet in elk geval dat zijn ouders vechten! Het is onmogelijk het verborgen te houden; en hij heeft er recht op het te weten. Soms zeg ik - met toestemming van de ouders - dat er moeilijkheden zijn. Kinderen reageren vaak op een verrassend positieve wijze, omdat ik hen een zinvolle uitleg geef. In elk geval is het beter met hen te praten, dan ze te overladen met cadeautjes.

### ***Bedoelt u dat het niet nodig is dat ouders de deur dicht doen wanneer ze ruzie maken, zodat de kinderen het horen?***

We doen de deur dicht, opdat niemand ons zal horen. Het is een kwestie van privacy. Ook voor de burens. En nog eens: het thema "een goede ouder zijn", is erg belangrijk voor ons. Ouders kunnen bang zijn voor wat de kinderen van hen zullen zeggen. Ze zullen worden beoordeeld door wat de kinderen van hen zeggen. Als een kind zegt: "Je bent geen goede moeder", zal ze erg schrikken. Vroeger zeiden kinderen: ik moet snel naar huis, want anders dreigt er wat. Nu zeggen ouders: ik moet snel naar huis, want anders is het niet best.

### ***Hoe kijkt u tegen het éénoudergezin aan? Als iets verkeerd?***

In het geheel niet! We zijn tot de opvatting gekomen dat een kind vanaf zijn geboorte tot zijn tiende jaar behoefte heeft aan een verantwoordelijke ouder, opdat hij weet dat hij niet alleen is en er iemand is op wie hij kan vertrouwen: een volwassene.

niet langer zozeer een sociaal probleem maar vooral een individueel probleem. De succesvolle oplossing van dit probleem wordt steeds gezocht in zelftranscendentie. Maar het vereist nu niet zo zeer meer social interest door actieve samenwerking en meedoen, waartoe men steeds minder in staat is. Het is dan vooral de geestelijke zelftranscendentie van community feeling die vereist is.

Laten we eens kijken naar de eerder aangehaalde kenmerken van community feeling: "één zijn met ons leven, een bevestiging en verzoening ermee; een kosmisch gevoel een bezinning op de samengang van al het kosmische dat in ons leeft; in harmonie zijn met het universum; verbonden zijn met het geheel, sub specie aeternitatis".

Community feeling op hoge leeftijd betekent een identificatie met het wonderbaarlijke fenomeen dat leven er al lang was, voordat je bestond en zal doorgaan lang nadat jij er niet meer bent. Zichzelf te beschouwen als een deel van dit wonder, zij het slechts een onnoemelijk klein deel, geeft waarschijnlijk de kracht om opgewekt het onvermijdelijke te aanvaarden, wanneer iemands leven afloopt, zijn einde nadert, en zorgt ervoor dat men er nog het beste van maakt. Dit is ook de bijzondere aantrekkingskracht van religie op hoge leeftijd; dat het namelijk het individuele verbindt met een groter geheel, dat zal voortbestaan na iemands dood.

Voor het omgaan met het laatste levensprobleem gaat community feeling op in wat algemeen wijsheid wordt genoemd. Erikson noemde wijsheid de kracht van de hoge leeftijd en beschreef het bondig als: "een onbevangen betrokkenheid op het leven zelf en het aangezicht van de dood". We veronderstellen dat hij met "het leven zelf" bedoelt het verschijnsel leven in het algemeen en met "de dood" iemands eigen dood. Bij afwezigheid van zulke wijsdom ziet Erikson: wanhoop, walging en verachting.

Dezelfde wijsheid over eenheid met het universum wordt prachtig verwoord door de filosoof, mathematicus en sociaal hervormer Bertrand Russell die zijn "The Conquest of Happiness" (1930) afsluit met: "De gelukkige mens is de mens wiens persoonlijkheid niet verdeeld is tegen zichzelf noch gericht is tegen de wereld.

Zo'n mens voelt zichzelf een burger van het universum, en geniet vrij-uit van het schouwspel dat hem wordt geboden en de vreugden die het verschaft, niet vertroebelt door de gedachte aan de dood, omdat hij zichzelf niet echt gescheiden voelt van hen die na hem komen. In zo'n diepe instinctieve verbondenheid met de stroom van het leven wordt de grootste vreugde gevonden".

## Adler op latere leeftijd

Adler heeft weinig over ouderdom geschreven. Als hij het al deed dan ging het meestal over de jongere ouderen die nog actief waren en toch door misvattingen of andere sociale factoren werden gehinderd om naar hun mogelijkheden te leven. "Zij zouden meer kunnen bereiken en zouden zeker gelukkiger zijn als ze meer de gelegenheid hadden tot werken en inzet." Dit is een standpunt dat tegenwoordig algemeen aanvaard wordt.

Als Adler over de dood schreef dan was dat meestal over het doodgaan bij de neurotici. Eén van zijn laatste artikelen heeft als titel: "Het probleem van de dood in de neurose".

Een tweede manuscript van hetzelfde jaar dat pas onlangs werd ontdekt en gepubliceerd, had als titel: "Het probleem van de dood". Het gaat in hoofdzaak over hetzelfde onderwerp als het eerdere artikel, behalve dat Adler aan het eind eraan toevoegde: "Nu zullen we ons wenden tot hen die niet neurotisch zijn en bezorgd zijn over het probleem van de dood". Hij spreekt dan over een vroege bezorgdheid over de dood en vooral over de wens de dood te overwinnen. Hij gaat uit van "een verlangen in ieder de dood te overleven en het niet simpel te beschouwen als een afbreken van een succesvol leven". Adler verbindt uiteindelijk succesvol ouder worden met de overtuiging van iemands geestelijke overleven, een overwinning van de dood, en hij maakt deze overtuiging afhankelijk van iemands eerdere bijdragen. Zij die niets hebben bijgedragen, weten op de een of andere wijze "dat zij volledig van de wereld zullen verdwijnen, terwijl zij die iets hebben bereikt ervan overtuigd zullen zijn, dat zij iets nalaten voor hun nageslacht en dat hun geest iets heeft bereikt dat in eeuwigheid zal voortleven". Een van zijn duidelijkste verklaringen hierover was: "Hoge leeftijd en dood zullen niet hen bang maken die zeker zijn van hun onsterfelijkheid in de gedachte van hun kinderen en in de wetenschap van hun bijdrage aan de groeiende cultuur".

De uitspraken van Adler moeten begrepen worden in termen van zijn levensstijl en de consistentie ervan die duidelijk blijft in vele opzichten tot het laatste eind. Personen die waarschijnlijk doorgaan met zelf-transcendentie als vorm van het geestelijke aspect van community feeling, waren zij die in hun hele leven dit al in de vorm van actieve social interest hebben getoond. Maar dit inzicht kan geen bemoediging bieden aan hen die het op dit punt het meest nodig hebben; zij die niet op hun leven met tevredenheid terugzien.

Rainier Schmidt schreef, "levensstijl-analyse en de opheldering van verkeerde doelen is op dit punt van geen nut meer". Niet ons beroep op community feeling

over maakten. Ik zou een klassevergadering hebben gehouden en dan verder zijn gegaan. Er is iets wat wij buitensporige verantwoordelijkheid zouden noemen. Dit houdt in dat ik verantwoordelijk ben alles in de wereld voor de kinderen te verklaren. En dat is vaak ook een behoefte van ouders. Zij willen het gevoel hebben alles voor het kind te doen.

*Dit betekent, dat wanneer ik iets niet begrijp, mijn kind het ook niet hoeft?*

Als niemand het begrijpt, waarom een kind dan? Als samenleving moeten we begrijpen dat een kind een deel is van de samenleving. Alles wat we kunnen zeggen is dat er in een mensenleven vreselijke situaties kunnen voorkomen. Ze komen niet zo vaak voor en zo'n moord vindt niet elke dag plaats, en dat is het.

*Als ik u goed begrijp, kan een ouderlijk schuldgevoel worden genezen?*

Schuldgevoel is een truc. We hebben zeggenschap over onze gevoelens. Soms is het zelfs een vuile truc.

*Wat is hieraan zo leuk?*

Nou..., vaak zuiveren ze ons. Wanneer ik 's morgens vroeg het kind verlaat, omdat ik vroeg op mijn werk moet zijn; of ik ben een jonge moeder die van uitgaan houdt en de kinderen thuis laat, dan voel ik me niet oké, dan ben ik geen goede moeder. En hoe red ik mij dan uit deze zonde ?

Door schuldgevoel te hebben. Ik ben niet zomaar een slechte vrouw. Als ik schuld gevoelens heb, ben ik een goede vrouw. En zo kan ik ermee leven. Schuldgevoelens willen goede intenties laten zien, die niet bestaan.

*U zegt niet of het goed of slecht is een kind alleen te laten of niet?*

Nee, ik ben geen rechter. Ik wil slechts zeggen dat je de schuldgevoelens vooraf moet hebben en niet na die tijd; en dan moet je beslissen of je gaat of niet. Maar... gaan èn een schuldgevoel hebben? Wat helpt dat?

De hoofdgedachte hoort te zijn dat ouders degenen zijn die de situatie regelen. Wanneer het kind zegt: ik wil geen babysit, ik wil niet dat je gaat, is er iets op de kop gezet. Wanneer kinderen de situatie bepalen, beseffen de ouders na korte tijd dat ze dit niet kunnen volhouden en dan begint de oorlog. En oorlog is het

Instituut". Hij werkt nu bijna veertig jaar voor de stad Tel Aviv en al vijftien jaar aan de 'School for Parents' in het buurtschap Hatikva. Hij behoort zelf niet tot de staf van het Adler Instituut, maar geeft les in de basiscursussen. Hij is net de 60 gepasseerd. Hij is een man die angstvallig zijn privé-leven voor zich houdt. Een man die alles weet over het ouderschap, maar zelf geen ouder is. Hij stichtte geen gezin. Hoe kan dat? Ik kan alleen herhalen wat Dreikurs mij vertelde: dit is professioneel werk en daarom moet je een professioneel model voor ogen hebben. Maar ik weet ook dat het publiek dit niet geheel begrijpt. Zij veronderstellen helaas dat iemand die zich met ouders bemoeit, zelf een ouder moet zijn.

***Wat is volgens u een kind? Een slim manipulerend schepsel, dat meer macht heeft dan we denken, of een schepsel dat worstelt met een probleem?***

De eerste omschrijving lijkt mij de geschiktste. Het kind leeft in een kleine wereld en gaat met alles om wat hem met die wereld verbindt. Hij besteedt zijn energie aan het verkrijgen van een plaats in het gezin. Niet gehinderd door schuldgevoelens of strategische overwegingen is hij in dit opzicht zijn ouders voor. Voordat zij zich realiseren wat er aan de hand is, heeft hij zijn zet al gedaan, kreeg reactie en bekeek de resultaten. Kinderen proberen alles. De leidraad voor ouders luidt: vecht niet en geef je niet over.

En het is heel interessant dat de meeste ouders dat nu juist wel doen: vechten of toegeven. Wij leren hen in elk gesprek uit te gaan van de volgende gedachte: Ik ben je moeder en jij bent mijn zoon en ik houd van je en ik wil niet dat er ruzie komt tussen ons. Als het kind dit accepteert, is het goed. Zo niet, dan heeft het gezin een probleem. Het betekent dat het kind wil domineren en wil dat ieder doet wat hij wil.

***U kreeg een prijs in zeer roerige dagen, waarin volwassenen bijzonder lastige zaken aan hun kinderen moesten uitleggen.***

***De moorden in Jaffo en Carmiel vragen om een psychologische verklaring, volgens de media.***

***Is het mogelijk alles te verklaren?***

Ik zou niet graag de moord op de twee meisjes in Carmiel willen verklaren. U heeft gelijk dat het wordt opgeblazen. Ik had liever gezien dat de leraar de uitleg gaf en dat er geen psychologen naar de school waren gegaan die er zo'n ophef

van de bejaarden is belangrijk maar dat wij hen te hulp komen met onze community feeling. Dit komt overeen met het standpunt van Sperry, wanneer hij oproept tot een op de toekomst gerichte behandeling van het bejaard-zijn, i.p.v. een op het verleden gerichte behandeling ervan.

Wanneer Adler deze zaak voor het laatst noemt, laat hij het retrospectieve aspect weg en doet alleen een beroep op de community feeling van de mens. "Tegen al deze moeilijkheden is slecht één remedie: ontwikkeling van de community feeling, grote belangstelling voor anderen, waarbij men zich mede-mens voelt. Dan bestaat er ook een mogelijkheid van overleven".

Zo sprak Adler op het laatst uit wat tegenwoordig min of meer algemeen wordt aanvaard als kalm en rustig sterven. Er resteert nog een discussie over de opmerking die Adler geregeld maakte, de idee van overleven. Schmidt brengt deze gedachte in verband met Adlers jeugdherinneringen over het dokter willen worden om de dood te overwinnen en vond het bevestigd in zijn leven, waarin Adler de dood blijkbaar beschouwde als een orgaanminderwaardigheid die kan en moet worden overwonnen.

Dit zou verklaren waarom Adler de dood nooit volledig heeft geaccepteerd als "een onafscheidelijk component van het geheel van ons leven" en een voorliefde had voor de idee van overleven. Misschien wilde Adler hierdoor het gevaar uitsluiten van een te snel accepteren van de dood en de daaraan voorafgaande achteruitgang, waardoor het juist naar voren werd gehaald.

## Conclusie

De voorafgaande historisch-theoretische overwegingen leiden naar de hoop dat de term concept van community feeling zullen worden hersteld naast social interest en laatst genoemde term zal worden beperkt tot interacties tussen mensen, zoals Adler deed.

De term "community feeling" zou juist beschikbaar moeten blijven voor onderwerpen als zelf-transcendie in relatie tot subsociale en vooral suprasociale onderwerpen; het spirituele aspect van de Adleriaanse psychologie.

Het concept van community feeling is vooral bijzonder nuttig in relatie met het probleem van de ouderdom en het doodgaan, dat Adler iets verwaarloosde.

Community feeling als identificatie met het leven in het algemeen, en gedurende de achteruitgang in iemands leven, staat voor wat vandaag wijd wordt herkend als een weg om met de ouderdom en doodgaan op een rustige manier om te gaan.

Th.J. Joosten

---

## REAKTIE VAN LEZERS

---

Reactie naar aanleiding van 'Nog eens Adler' van Dr. Leo G.M. Prick (I.P. Verkenningen 41e jaargang nr. 4).

In het artikel van de heer Prick lijkt hij moeite te hebben met het onderscheid tussen minderwaardigheidsgevoel en minderwaardigheidscomplex.

Het minderwaardigheidsgevoel komt voort uit het gegeven dat de mens (dus iedere mens waar ook ter wereld) als baby wordt geboren. De baby verkeert na zijn geboorte in een situatie van zwakte, hulpbehoefendheid en afhankelijkheid. Voor de baby en de peuter is dat niet van belang. Zij zijn nog geborgen in de liefde van de ouders en daarmee één.

Bij de kleuter (3 jaar) is het bewustzijn zo ver ontwikkeld, dat het de afzonderlijkheid, de scheiding gewaar wordt. Scheiding tussen hemzelf en de wereld (dit is de ander).

Het bewustzijn kondigt zich aan met het 'ik-gevoel'. Eerst nog in het onpersoonlijke "Jantje wil", dan tot het definitieve "Ik wil".

De scheiding wordt dan in principe gekend en ervaren en (hoewel nooit helemaal) is de eenheid, de geborgenheid verbroken. Angst doet hierbij zijn intrede. Hiermee wordt iets van het minderwaardigheidsgevoel vagelijk (dat wil zeggen soms meer, soms nog niet) beseft.

Dit alles behoort bij het 'leven'. Het is geen uitvinding van Adler, het is een ontdekking en heeft niets tragisch in zich.

"Ik wens je een scheppend minderwaardigheidsgevoel", kon Adler iemand toewensen. Want inderdaad zou zonder dit besef de mens zich niet hebben kunnen ontwikkelen. Het is een aanzet.

Het minderwaardigheidscomplex ontstaat alléén waar het minderwaardigheidsgevoel ziekelijk overdreven/neurotisch wordt. Het ik-gevoel staat daarbij centraal.

De drie menselijke opgaven: werk, relaties en liefde komen daarbij op de tweede plaats en zijn doordringt van het zelfgevoel.

Van dit laatste is het geval Frits zoals dat beschreven wordt een voorbeeld.

De dissident Adler, was geen dissident.

Hij ontdekte iets en kon daarmee de ontwikkeling van de psychologie verder brengen. Eerder had de psycho-analyse haar inbreng voor de toen nog jonge wetenschap: psychologie.

Met het woordje 'dissident' alleen is Adler te kort gedaan.

---

## ACHI YOTAM OVER OPVOEDEN

---

Ter nagedachtenis aan Achi Yotam is een interview met hem uit 1992 vertaald.

### Vooraf

In Israël wordt veel aandacht geschonken aan de betekenis van Individual Psychologische inzichten voor de opvoeding. TV-programma's en oudergroepen zijn hiervan een illustratie. Er zijn momenteel zo'n 120 groepen, van 13 à 15 personen per groep, actief om gedurende één jaar aan een oudercursus deel te nemen. Grote inspirator van vele van deze activiteiten is Achi Yotam geweest. Bij één van zijn bezoeken aan Israël heeft Rudolf Dreikurs hem gevraagd te werken aan het verspreiden van I.P. inzichten in dit land. Het is interessant om te lezen wat hierover staat geschreven in het boek 'The courage to be imperfect' (blz.353)

"And I (=Dreikurs) want to tell you that if, after I leave, you don't start an institute and start teaching others what I have learned you, I will consider the time I worked here as a waste. His absolut demand to start an institute was a shock to us, Yotam remembered."

In 1963 stichtte Yotam een school voor ouders, als onderdeel van het Alfred Adler Instituut in Tel Aviv. Deze school bestaat nu ruim dertig jaar en heeft internationale bekendheid. Naar aanleiding van de toekenning van een prijs aan Achi Yotam heeft een redacteur van de 'Modern Times' een interview met hem. Dit werd in april 1992 gepubliceerd. Onderstaande is een vertaling van dit artikel uit deze Israëlische krant.

### EIGENLIJK IS EEN MOEDER VOLDOENDE VOOR EEN KIND

Tot 1959 had Achi Yotam, hoewel hij aan de universiteit van Chigago had gestudeerd, niet van Adler gehoord. Wel zocht deze pedagoog en maatschappelijk werker met andere psychologen naar een nieuwe richting. In deze periode kwam professor Dreikurs naar Israël en ontmoette Yotam. Dreikurs vroeg aan Yotam het idee van 'oudercursussen' te verspreiden.

Ofschoon hij in zijn tv-programma 'Family Connection' op een goede stoel zit als probleemoplosser en therapeut, gelooft Yotam in gelijkwaardigheid bij opvoeding en counsling. Hij zag nooit een particuliere cliënt en wanneer iemand hem op straat aanspreekt over een probleem, zegt hij: "Kom morgen naar het



haar inbreng hebben en een ieder verbazen met haar interesse en scherpe waarneming. Getuige hiervan is haar reactie op het artikel van Dr. L.G.M. Prick in dit blad.

De laatste jaren wijdde zij aan het verzorgen van haar echtgenoot John, die nu alleen achterblijft.

#### **Toni Schoenaker, november 1994**

Op de algemene ledenvergadering vernamen wij dat Toni Schoenaker is overleden.

Toni Schoenaker heeft in Nederland veel betekend voor vooral de praktische toepassing van de Individual Psychologie. Met name met de S.T.I.P. was en is altijd een hechte band gebleven, ook na hun vertrek naar Duitsland.

Het geval Frits laat maar al te duidelijk de werking van het minderwaardigheids-complex zien. Een erkenning van het werk van Adler.

Lenie Richard-Stuurman.

#### **OP VOEDING, wat is dat ?**

Niet alleen voeding, maar nog iets er bovenop. Zo lijkt het woord vragen op te roepen. Het maakt nieuwsgierig naar het OP.

Toen mijn vierde en jongste kind elke ochtend tegen mij mokte, voelde ik me in het ongelijk gesteld. Ik deed hem toch niets?

Vrolijk van aard wekte ik hem om 7.30 uur. Hij was 4,8 jaar oud. Ik nam hem mee naar de aankleedtafel op de badkamer. Ik waste hem en kleepte hem aan. Op een ochtend, toen hij weer zo dwars deed, schoot mijn hand uit. Zijn wang was rood. Ik schrok. Hij bleef op de aankleedtafel zitten. Ik weet niet meer precies hoe dat moment verder is afgelopen.

Hoe is het mogelijk dat ik hem zomaar een klap in zijn gezicht kan geven ?

Het weekend daarop ben ik om raad naar deskundigen gegaan, een groep ouders met problemen bijeen. Deze deskundigen kende ik al zeker 4 jaar en ik wist dat zij mij konden helpen.

's Middags in de zaal was ik aan de beurt.

Ik vertelde dat mijn zoontje mokte en vroeg: Wat nu ? Ik vertelde de toedracht en de klap.

Als reactie kreeg ik:

"Oh Hetty, je behandelt je jongste als een baby. Geef hem de kans zichzelf aan te kleden!"

Of ik dat geloofde? Nee, die zaterdagmiddag niet en ook niet die zondagavond toen ik thuis kwam. Ik ben namelijk niet iemand die zich iets laat vertellen.

En dan nog een andere reactie:

"Als je zoon zich niet aankleedt, geef dan de kleertjes mee naar school. Het was wel februari maar wat zou dat?"

Ik wist wel dat er 'iets' in hun advies zat, maar echt begrijpen deed ik het niet.

In vertrouwen heb ik het toch maar keurig opgevolgd. Ik had ten slotte mijn problemen aan anderen voorgelegd en iedereen gaf me hetzelfde advies.

Maandagochtend 7.30 uur. Ik wek mijn zoon met "zoonlief, het is tijd, je kleertjes hangen klaar" en ging weg.

Ik hoorde hem zeker een half uur brullen, maar ging met de andere drie kinderen beneden ontbijten. Om 8.00 uur komt de jongste aangekleed naar beneden!

Ik zeg: "Fijn dat je er bent", maar rep met geen woord over het brullen.

Dinsdagochtend 7.30 uur:

"Wakker worden, je kleertjes liggen klaar" en weer wegwezen!

Het blijft muistil. Ik ga de overloop over naar de badkamer en wacht af. Na korte tijd zwaait zijn kamerdeur open, hij springt de overloop op, zwaait met zijn armen en roept: "Mama, dat kan ik nou!"

Het is voor mij nog steeds alsof het gisteren gebeurde.

Henriëtte O. Valk.

### **Psychotherapie, een concentrische methode.**

Binnen onze kring is deze titel bekend als boek van de heer van Asperen, dat op de cursus werd behandeld. De redactie werd onlangs benaderd vanuit Frankrijk waar men op zoek is naar dit boek. Wie is in bezit van dit boek en kan het uitleenen of een kopie verzorgen voor onze vrienden in Frankrijk?

Graag een reactie naar de redactie.

(Heeft u ook een reactie of ontroerende belevenis, stuur ze aan de redactie.)

---

## **IN MEMORIAM**

---

### **Achi Yotam, februari 1994.**

Onlangs vernamen wij dat in februari 1994 Achi Yotam is overleden.

Al geruime tijd was Achi ziek. Ten tijde van ICASSI 1992 was hij maandenlang in Brussel in afwachting van een harttransplantatie. Nadat deze zware ingreep had plaatsgevonden, ging het enige tijd beter met hem.

Ondanks deze ingreep is hij - weer terug in zijn vaderland - de afgelopen winter overleden.

Hij was een man die een groot deel van zijn leven heeft besteed aan het verspreiden van de Individual Psychologie, zeker in Israël, maar ook door zijn werkzaamheden in ICASSI op internationaal gebied. Hij heeft colleges gevolgd in Chicago bij Dreikurs in het midden van de jaren 60. Daarna heeft hij veel contact met Dreikurs gehouden, zeker toen die geregeld naar Israël ging.

Voor velen is hij een zeer inspirerend iemand geweest, die met gezag en rust kon spreken over opvoeden en een scherp analyticus was. Hij was in zijn land een bekende persoonlijkheid op het gebied van pedagogiek en psychologie.

### **J.B.A.M. Buschman, 17 mei 1994.**

In de maand mei overleed ons gewaardeerde lid Ben Buschman.

Binnen de vereniging heeft Ben een aantal jaren les gegeven aan de basiscursus en was lid van de toenmalige wetenschappelijke commissie.

Binnen zijn beroep heeft hij als astma-therapeut en directeur van een kindertehuis op een positieve wijze vormgegeven aan een persoonlijke en vooral traumatische ervaring van een uithuisplaatsing. Enkele jaren geleden heeft hij deze ervaring verwoord in een boek dat verscheen onder de titel 'De paarse stempel'. Na een langdurig ziekbed en in de wetenschap dat het leven voor hem ten einde was, heeft hij in het volle bewustzijn afscheid kunnen nemen.

### **L. Richard-Stuurman, 7 oktober 1994.**

Ons erelid Lenie Richard is in de maand oktober 1994 overleden.

Als onderwijzeres op de Montessorischool bracht zij de Individual Psychologie in praktijk. Evenals Adler in zijn tijd had ze hierbij ook aandacht voor de gezinssituaties van de kinderen en verleende waar nodig hulp daadwerkelijk hulp in die gezinnen.

Lenie was vele jaren actief binnen onze werkgemeenschap als bestuurslid, docent en lid van de wetenschappelijke commissie. Zij en haar echtgenoot John waren niet weg te denken bij de bijeenkomsten. Zelfs op hoge leeftijd bleef zij